

ป่าชายเลนชุมชนบ้านแหลมมะขาม หมู่ที่ 5 ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง

ประวัติชุมชน

บ้านแหลมมะขามอยู่ในเขตการปกครองของตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง หมู่บ้านนี้ตั้งอยู่บนพื้นที่แหลมยื่นออกไปทางตอนบนของอ่าวสิเกา มีคลองน้ำเค็มและป่าไม้ชายเลนกั้นระหว่างแผ่นดินใหญ่ พื้นที่แถบนี้มีชุมชนตั้งอยู่ร่วมกันอีก 3 หมู่บ้าน คือ บ้านแหลมไทร บ้านทุ่งทอง และบ้านบางค่างควา มีป่าชายเลนผืนใหญ่อยู่ตามชายคลองและชายฝั่งทะเล เป็นพื้นที่ป่าสัมปทานถึง 5,400 ไร่ ทางทิศเหนือของหมู่บ้านจดกับคลองกะลาเสเล็ก ซึ่งเป็นเขตรอยต่อกับจังหวัดกระบี่ ทิศใต้ จด อ่าวสิเกา ทิศตะวันออก จด คลองแหลมมะขาม (คลองกะลาเสใหญ่) และบ้านบางค่างควา ทิศตะวันตก จด คลองปากลัด และหมู่บ้านทุ่งทอง

ชุมชนนี้ก่อเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 มีผู้เข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ 4 ครอบครัว ส่วนใหญ่มาจากหมู่บ้านใกล้เคียง เริ่มหักร้างถางพง ทำนา ทำสวนมะพร้าว และหาปลาเป็นรายได้ และทำปาลายางใช้แลกเปลี่ยนกับข้าวสารหรือข้าวเปลือกกับหมู่บ้านอื่นบนฝั่ง ซึ่งห่างกันถึง 20 กิโลเมตร บ้านแหลมมะขามมีพื้นที่ใช้สอยได้ประมาณ 500 ไร่ และส่วนใหญ่เป็นป่าเสม็ด สภาพดินเป็นทรายจัด ปัจจุบันบ้านแหลมมะขามมีครัวเรือนทั้งหมด 122 หลังคาเรือน มีประชากรประมาณ 585 คน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม มีเพียง 3 ครัวเรือนเท่านั้นที่นับถือศาสนาพุทธ มีโรงเรียน มัสยิด และสถานีอนามัยอย่างละ 1 แห่ง

ป่าชายเลนในเขตบ้านแหลมมะขาม

เนื่องจากหมู่บ้านนี้ตั้งอยู่ติดกับทะเล และคลองน้ำเค็มหลายสาย ในอดีตมีป่าไม้ชายเลนอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายของพรรณไม้ ทั้งไม้ขนาดใหญ่สำหรับสร้างบ้านเรือน เช่น พวกตะบูน ไม้โกงกาง ไม้พังกาหัวสุม นอกจากนั้นมีพรรณไม้อื่นๆ ขึ้นรวมกันอยู่หนาแน่น ป่าแห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งสัตว์น้ำและสัตว์บก ป่าชายเลนผืนใหญ่นี้โอบล้อมพื้นที่ตลอดแนวทิศเหนือ ตะวันตก และทิศใต้ ยกเว้นฝั่งตะวันออกด้านที่ติดกับทะเล ส่วนที่ห่างออกไปในเขตน้ำตื้นมีหญ้าทะเลขึ้นอยู่เป็นหย่อมๆ แต่ไม่หนาแน่นนัก ทะเลแถบนี้มีแหล่งหอยกะพงหนาแน่นหลายกลุ่ม มีสาหร่ายทะเลที่ชาวบ้านใช้รับประทานเป็นผัก กล่าวได้ว่าป่าชายเลนและชายฝั่งน้ำตื้นในอ่าวสิเกาตอนบนมีความอุดมสมบูรณ์ทั้งทรัพยากรป่าไม้ชายเลน และทรัพยากรประมง เป็นฐานเศรษฐกิจของชุมชนเป็นเวลายาวนาน

ปัจจุบันนี้คงมีไม้ป่าชายเลนขนาดใหญ่ เช่น พวกตะบูนยืนต้นตายอยู่บ้าง ซึ่งยืนยงถึงคำบอกเล่าของชาวบ้านแถบนี้ได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม จากคำบอกเล่าของชาวบ้านว่า ป่าชายเลนแถบนี้เริ่มเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็วหลังจากรัฐบาลได้เปิดให้สัมปทานตัดไม้ผืนป่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2486 เป็นต้นมา มีผู้ได้รับสัมปทาน 2 ราย และสร้างโรงเผาถ่านขนาดใหญ่ขึ้น 2 โรงในบ้านแหลมมะขาม

และอีก 1 โรงที่บ้านทุ่งขี้เหล็ก ชาวบ้านแถบนี้ได้หันสู่อาชีพรับจ้างตัดไม้กันแทบทุกครอบครัว รวมทั้งมีแรงงานจากที่อื่นเข้ามารับจ้างและอาศัยอยู่ที่บ้านแหลมมะขามจำนวนมาก

จุดเริ่มต้นของความเสื่อมโทรม

จนกระทั่งปี พ.ศ.2512 รัฐบาลได้ปรับปรุงระบบการจัดการในเขตสัมปทานโดยให้สัมปทานรอบละ 15 ปี และมีการแบ่งเป็นแปลงตัดฟันย่อยๆ แห่งละ 15 แปลง ซึ่งกำหนดว่าจะต้องตัดฟันปีละแปลงสลับกันไปแบบตัดฟันหมด (Clear falling) และให้ปลูกแทนทันที จากคำบอกเล่าของชาวบ้านว่า “มีการตัดไม้ทั่วไป ไม่คำนึงถึงว่าเป็นแปลงที่กำหนด” ดังนั้น ไม้ใหญ่จึงถูกตัดโค่นหมดไปอย่างรวดเร็วในช่วงแรกๆ ส่วนการปลูกทดแทนนั้น ชาวบ้านบอกว่า “มีการปลูกแทนน้อยมาก ไม่เคยเห็นลักษณะตัดหมดตามที่กำหนดไว้” และการดำเนินตัดฟันไม้ในพื้นที่ดังกล่าวคงดำเนินต่อไป จนกระทั่งถึงรอบที่ 2 พบว่าป่าไม้ชายเลนแถบนี้เสื่อมโทรมลงอย่างเห็นได้ชัด เป็นผลถึงการประกอบอาชีพประมง เพราะสัตว์น้ำชนิดต่างๆ ที่เคยมีชุกชุมได้ลดน้อยลง ประกอบกับการใช้วิธีจับปลาที่ผิดกฎหมาย ยิ่งซ้ำเติมให้ปริมาณสัตว์น้ำลดลง เป็นปัญหาสำคัญของหมู่บ้านแห่งนี้

การฟื้นฟูป่าชายเลนบ้านแหลมมะขาม

ปี พ.ศ.2527 ผู้ก่อตั้งสมาคมหยุดฝืนเข้าสู่ชุมชนบ้านแหลมมะขาม แหลมไทร และบางคางควา เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการดำเนินโครงการเสริมพัฒนาชนบทอำเภอสิเกา จังหวัดตรัง และเริ่มดำเนินงานในปี พ.ศ.2528 โดยส่งเจ้าหน้าที่ลงไปประจำหมู่บ้าน ร่วมเรียนรู้กับชาวบ้านศึกษาชุมชน ร่วมคิด ร่วมทำกิจกรรมง่าย ๆ เพื่อรวมคน เช่นการขุดบ่อน้ำดื่ม น้ำใช้ จนรู้จักชาวบ้านและผู้นำ เริ่มรวมกลุ่มชาวบ้านและผู้นำจัดเวทีพูดคุยคิดวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนและสาเหตุ ทำให้ผู้นำได้ข้อสรุปว่าถ้าจะให้เกิดความมั่นคงในการทำประมงชายฝั่งจะต้องฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง ทั้ง 3 หมู่บ้านได้ประชุมหารือกันเพื่อศึกษานานน้ำจับปลาของชุมชน ฟื้นฟูป่าชายเลนและอนุรักษ์หูก้าทะเล ผู้นำเหล่านี้ตระหนักว่า การใช้ทรัพยากรประมงแบบทำลายล้าง จะก่อให้เกิดปัญหาทั้งตนเองและชุมชนในระยะยาว คนกลุ่มนี้จึงได้รณรงค์ให้ชาวบ้านหยุดใช้เครื่องมือประมงแบบทำลายล้าง และต่อต้านห้ามปรามมิให้มีการใช้เครื่องมือดังกล่าว ในพื้นที่จับปลาหน้าบ้านตน ซึ่งทำให้เกิดความขัดแย้งกับกลุ่มนายทุนที่มีเรืออวนลาก อวนรุน ซึ่งเป็นเครื่องมือจับปลาแบบทำลายล้าง ต่อมากลุ่มผู้นำชาวบ้านได้เริ่มรณรงค์ให้มีการปลูกป่าชายเลนโดยการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก และพยายามทำความเข้าใจกับชาวบ้าน เจ้าหน้าที่รัฐ และคนภายนอก จากการที่ชุมชนได้แสดงความริเริ่มและเอาจริงเอาจังกับการดำเนินงานเรื่องนี้ทำให้เกิด “ป่าชายเลนชุมชน” ป่าแรกขึ้น มีพื้นที่ 587 ไร่ ที่บ้านทุ่ง (ซึ่งขณะนั้นอยู่ในเขตปกครองของหมู่ที่ 3 บ้านแหลมไทร ต่อมาได้แบ่งแยกเขตปกครองเป็นหมู่ที่ 7 บ้านทุ่งทอง ป่าชายเลนชุมชนแห่งแรกจึงได้ชื่อว่า “ป่าชายเลนชุมชนบ้านทุ่งทอง”) ผลจากการฟื้นฟูป่าชายเลน ได้ทำให้ชาวบ้านเกิดความมั่นใจมากขึ้น เกิดองค์กรชุมชน เกิดองค์ความรู้ ความคิดที่เชื่อมโยงแตกฉานกว้างขวางขึ้น

ขณะเดียวกันก็ได้ศึกษาร่วมกัน พบว่า มีป่าในเขตเศรษฐกิจ ก. แต่อยู่นอกเขตสัมปทานอยู่จำนวนหนึ่ง ตลอดชายฝั่งคลองด้านที่ติดกับหมู่บ้าน จำนวนประมาณ 80 ไร่ ควรจะได้รับการฟื้นฟูให้เป็นป่าชุมชนเช่นเดียวกับป่าของบ้านทุ่งทอง ซึ่งได้เริ่มดำเนินการอย่างจริงจังเมื่อปี พ.ศ.2532 โดยมีการปลูก และกำหนดแนวเขตร่วมกันของชาวบ้าน เนื่องจากสภาพป่าเลนของบ้านแหลมมะขามและบ้านทุ่งทองอยู่ติดเป็นผืนเดียวกัน มีคลองเล็กๆ กันเป็นตอนๆ ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันมานาน

ในปี พ.ศ.2537 บ้านทุ่งทองได้แบ่งป่าชุมชนจำนวนประมาณ 200 ไร่ (จาก 587 ไร่) ที่ติดกับบ้านแหลมมะขามให้ชาวบ้านแหลมมะขามดูแลรับผิดชอบ แต่พื้นที่ป่าก็มีได้แบ่งแยกอย่างเด่นชัดเพียงแต่ประมาณการโดยใช้คลองเล็กๆ เป็นแนวเขต ซึ่งชาวบ้านแหลมมะขามได้ร่วมมือกันฟื้นฟูจัดการตลอดมา และในปีเดียวกันเกิดกรณีพิพาทกับโรงงานเผาถ่านเพราะมีคนงานเข้าไปตัดไม้ในพื้นที่ที่ชาวบ้าน “คาดว่า” เป็นป่านอกเขตสัมปทาน (แต่ไม่ใช่พื้นที่ที่ชาวบ้านดำเนินการฟื้นฟูอยู่) ชาวบ้านจึงยึดเรือ และไม้ทั้งหมดที่ถูกจ้างตัดไม้ของสัมปทานไว้ และเปิดเจรจากับผู้จัดการโรงงานเผาถ่านโดยใช้แผนที่ป่าชายเลนเป็นเครื่องมือ ซึ่งปรากฏว่า พื้นที่ดังกล่าว “อยู่นอก” เขตสัมปทาน จึงได้มีการตกลงกันระหว่างชุมชนกับโรงงานเผาถ่านว่า ป่าบริเวณนี้เป็น “เขตป่าชุมชน” ซึ่งเป็นที่ยอมรับปฏิบัติมาตั้งแต่บัดนั้น รวมเป็นพื้นที่ประมาณ 300 ไร่ ดังนั้น พื้นที่ป่าชุมชนที่ชาวบ้านแหลมมะขามดูแลจัดการอยู่จึงรวมกันประมาณ 500 ไร่

สรุปผลการดำเนินงานป่าชายเลนชุมชนบ้านแหลมมะขาม

เวลา	กิจกรรม	ผลที่ได้รับ
2527	☒ บ้านทุ่ง (แหลมไทร) เริ่มเคลื่อนไหวในการปกป้องป่าใช้สอยของหมู่บ้าน ☒ ผู้ก่อตั้ง สมาคมหยาดฝนเข้าสู่ชุมชนสำรวจความเป็นไปได้ในการดำเนินโครงการเสริมพัฒนาชนบทอำเภอสิเกา จ. ตรัง	☒ ชาวบ้านรับรู้ข้อมูล
2528	☒ สมาคมหยาดฝนเข้าดำเนินงานที่บ้านแหลมมะขาม บ้านแหลมไทร และบ้านบางค้างคาว ต. เขาไม้แก้ว	☒ ชาวบ้านเริ่มรวมตัวเป็นกลุ่มศึกษาปัญหา และทำกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ
2529	☒ แกนนำบ้านทุ่งร้องขอความช่วยเหลือจากราชการในการห้ามลักลอบตัดไม้ในพื้นที่ป่าใช้สอยของหมู่บ้าน	☒ ได้รับความร่วมมือน้อย มีการลักลอบตัดไม้ อย่างเต็ม ☒ แกนนำคนหนึ่งของบ้านทุ่งถูกยิงเสียชีวิตในเดือนเมษายน
2529-2530	☒ ร่วมสรุปทเรียนกับชาวบ้านทุ่งเพื่อการดำเนินงานป่าชุมชน	☒ ชาวบ้านทุ่งให้ความร่วมมือมากขึ้น ☒ ชาวบ้านแหลมมะขามมีความตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องมีป่าชุมชน

2531	☒ มีกิจกรรมปลูกป่าที่บ้านทุ่งหลายครั้ง	☒ ชาวบ้านแหลมมะขามที่เข้าร่วมพร้อมกับกลุ่มอื่น ๆ จากหมู่บ้านใกล้เคียงรวมทั้งกลุ่มครู นักเรียน โรงเรียนมัธยม หน่วยงานราชการ ป่าไม้จังหวัด อำเภอบางพลี ทหาร สื่อมวลชน นักวิชาการ และสมาคมหลายฝ่าย
2532	☒ ผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง นายผืน จันทระพาน ร่วมปลูกป่าที่บ้านทุ่ง	☒ ป่าแห่งนี้ได้รับการยอมรับเป็นป่าชายเลนชุมชนอย่างเป็นทางการ
2532	☒ ชาวบ้านแหลมมะขามปลูกป่าชายเลนในเขตพื้นที่ป่าของหมู่บ้านของตนเอง	☒ ชาวบ้านร่วมมือกันปลูกป่าครั้งแรกจำนวน 80 ไร่
2537	☒ บ้านทุ่งทอง แบ่งป่าชายเลนชุมชนให้บ้านแหลมมะขามดูแลรับผิดชอบ 200 ไร่ ต่อมายานแหลมมะขามกำหนดให้เป็น "ป่าใช้สอย" ของหมู่บ้าน	☒ ต่อมายานทุ่งได้แยกเขตปกครองออกจากหมู่บ้านที่ 3 บ้านแหลมไทร เป็นหมู่บ้านทุ่งทอง
2537-2542	☒ มีกิจกรรมฟื้นฟูป่าชายเลนชุมชนในแปลง 300 ไร่ และแบ่งพื้นที่ปลูกเสริมสมุนไพรรักษาโรคจำนวน 5 ไร่ และทำแนวเขตปักป้าย "ป่าอนุรักษ์" ห้ามตัดไม้แต่สามารถเข้าจับสัตว์น้ำได้	☒ บ้านแหลมมะขามร่วมกันจัดการป่าชุมชนรวมพื้นที่ 500 ไร่ ☒ ป่าชุมชนเป็นที่รับรู้ของชาวบ้านและได้ทำกิจกรรมฟื้นฟูอย่างต่อเนื่อง ☒ การจัดการป่ามีแกนนำหลักประกอบด้วยผู้นำทางการ และผู้นำทางสังคมที่ชาวบ้านยอมรับนับถือร่วมกัน

วัตถุประสงค์ในการจัดการป่าชายเลนชุมชนบ้านแหลมมะขาม

ชาวบ้านร่วมตั้งวัตถุประสงค์ในการจัดการป่า ดังนี้

1. เพื่ออนุรักษ์ป่าชายเลนไว้เป็นแนวกำบังลมพายุ
2. เพื่อเป็นแหล่งรวมความหลากหลายทางชีวภาพ ให้มีสัตว์น้ำอุดมสมบูรณ์
3. เพื่อให้มีการใช้ทรัพยากรป่าชายเลนอย่างยั่งยืน
4. เพื่อใช้กระบวนการจัดการป่าสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน
5. ให้หน่วยงานของราชการยอมรับสิทธิ และวิธีการจัดการป่าของชาวบ้าน

ป่าชายเลนชุมชนบ้านแหลมมะขามมี 2 แปลง คือ แปลงที่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ เรียกว่า “ป่าใช้สอย” และอีกแปลงหนึ่งเรียกว่า “ป่าอนุรักษ์” ห้ามตัดไม้ แต่สามารถเข้าไปจับสัตว์น้ำได้

ข้อตกลงในการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนชุมชน

บ้านแหลมมะขามมีข้อตกลงร่วมกันในชุมชนว่า ผู้มีสิทธิเข้าไปใช้สอยไม้ในป่าชุมชนได้ต้องเป็นชาวบ้านแหลมมะขาม หากบุคคลภายนอกต้องการขอใช้ประโยชน์ต้องพิจารณาตามเหตุผลโดยคณะกรรมการเสียก่อน

การใช้ไม้ในป่าชุมชนมีข้อพิจารณาดังนี้

1. เสนอขออนุญาตจากคณะกรรมการ พร้อมรายละเอียดในการใช้ไม้เพื่ออะไร จำนวนเท่าใด
2. เลือกขนาดไม้ให้เหมาะสม ห้ามตัดไม้ขนาดเล็ก
3. ห้ามตัดไม้เพื่อเผาถ่าน
4. ปลูกทดแทนเท่ากับจำนวนที่ตัด

การฝ่าฝืนกฎระเบียบ จะใช้วิธีการตักเตือน โน้มน้าวให้เกิดจิตสำนึกให้เห็นความสำคัญของป่าชายเลน และผลเสียที่พึงเกิดขึ้นหากป่าถูกทำลาย หากเป็นคนนอกชุมชนจะใช้วิธีการดำเนินคดีตามกฎหมาย

ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการป่าชายเลนชุมชน

ประโยชน์ทางตรง

1. ไม้ในป่าชายเลนมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น ชาวบ้านนำไปใช้ประโยชน์ได้หลายชนิด ทั้งเพื่อการก่อสร้าง ซ่อมแซมบ้าน ทำเครื่องมือเครื่องใช้จับปลา และใช้เป็นพืชสมุนไพร
2. ปริมาณสัตว์น้ำมากขึ้น ทำให้ชาวบ้านจับสัตว์น้ำได้มาก มีรายได้ดีขึ้น
3. มีความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งพืชและสัตว์

ประโยชน์ทางอ้อม

1. การทำป่าชุมชนทำให้องค์กรชุมชนเข้มแข็ง ชาวบ้านร่วมมือกัน
2. เป็นที่ศึกษา ดูงานของชาวบ้านจากที่อื่นๆ รวมทั้งองค์กร หน่วยงานต่างๆ ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ตลอดเวลา
3. มีป่าชายเลนชุมชน ทำให้มี "มิตร" มาก ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ
4. เป็นแบบอย่างแสดงให้เห็นผลดีที่เกิดขึ้น ทำให้ทางราชการและเอกชนยอมรับและให้การสนับสนุนมากขึ้น

ปัญหาและอุปสรรคจากการดำเนินงาน

1. ขาดแนวเขตระหว่างป่าชุมชนและป่าสัมปทานที่ชัดเจน ทำให้มีการลักลอบตัดไม้จากทั้งภายใน และภายนอกหมู่บ้าน เพราะป่าชายเลนในเขตสัมปทานมีความเสื่อมโทรมมาก ไม้ที่มีอยู่ไม่ได้ขนาด ไม่เพียงพอต่อความต้องการ
2. ป่าชายเลนชุมชนบ้านแหลมมะขามยังขาดคณะกรรมการป่าในแต่ละฝ่ายอย่างชัดเจน และไม่มีกำหนดบทบาท หน้าที่ของคณะกรรมการ รวมทั้งขาดแผนการจัดการป่าชุมชน
3. ขาดกฎ ระเบียบ ข้อตกลง และบทลงโทษในการใช้ทรัพยากรป่าไม้ที่ชัดเจน และเป็นลายลักษณ์อักษรให้ผู้อื่นได้รับทราบกันอย่างทั่วถึง
4. ไม่มีการกำหนด ข้อตกลงต่างๆ เกี่ยวกับทรัพยากรอื่นที่อยู่ในป่าชายเลนชุมชน เช่น การจับสัตว์น้ำ การหาน้ำผึ้ง ฯลฯ เนื่องจากป่าชายเลนเป็นระบบนิเวศที่มีความซับซ้อน มีสิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่หลายชนิด
5. ผู้นำในหมู่บ้านบางคนยังไม่กล้าแสดงความคิดเห็นเท่าที่ควร อาจเนื่องจากขาดข้อมูลเกี่ยวกับป่าชายเลนชุมชน อีกทั้งขาดการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดการป่าชายเลนที่จัดขึ้นทั้งในระดับหมู่บ้าน และระดับอื่นๆ ทำให้การเผยแพร่ข้อมูล การขยายแนวคิดสู่ชุมชนเป็นไปได้ช้า และไม่ต่อเนื่อง ซึ่งจะส่งผลต่อการจัดการป่าชุมชนด้วย
6. ชาวบ้านบางคนยังไม่เห็นความสำคัญของป่าชายเลน ไม่ให้ความร่วมมือในการดูแล และฟื้นฟูป่าชายเลน เนื่องจากขาดกระบวนการพูดคุย การระดมความคิดของชาวบ้านในการจัดการป่า
7. หน่วยงานรัฐไม่เชื่อมั่นในการจัดการ การรักษาป่าชายเลนโดยชุมชน และไม่ให้ความร่วมมือหรือการสนับสนุนในด้านต่างๆ เท่าที่ควร

8. บ้านแหลมมะขามมีการดำเนินการด้านป้าชายเลนชุมชนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 แต่ยังไม่ได้รับการสำรวจ และการยอมรับจากรัฐอย่างเป็นทางการ

แนวทางแก้ไขปัญหา

1. ทำการประชาสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของป้าชายเลน โดยแบ่งเป็น 2 ระดับ ได้แก่

- ระดับชุมชน คือ การแลกเปลี่ยนระหว่างคนในชุมชน โดยใช้การประชุม หรือการพูดคุยหลังจากพิธีละหมาดทุกวันศุกร์ รวมทั้งการพูดคุยในครอบครัว
- ระดับนอกชุมชน คือ การจัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนระหว่างคนในชุมชน กับหน่วยงานอื่นๆ เช่น หน่วยงานรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น

2. สำรวจแนวเขตป้าชายเลนชุมชนของหมู่บ้านโดยแบ่งเป็นเขตป้าอนุรักษ์ และป้าใช้สอย และติดป้ายชื่อป้าให้ชัดเจน ให้เป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน และชุมชนใกล้เคียงเพื่อป้องกันปัญหาการลักลอบตัดไม้

3. กำหนดหน้าที่และบทบาทของคณะกรรมการป้าชายเลนชุมชนให้ชัดเจน เพื่อกำหนดแนวทาง และบทบาทของชุมชนในการจัดการป้าชายเลนชุมชนอย่างยั่งยืน โดยมีชาวบ้านร่วมวางแผนการดำเนินงาน

4. ควรมีการรวบรวมข้อมูลของป้าชายเลนชุมชน ทั้งข้อมูลเกี่ยวกับสภาพป้า ความอุดมสมบูรณ์ของป้า ประโยชน์ที่ได้รับจากป้าชายเลนชุมชน การจัดการต่างๆ ให้ชัดเจนเพื่อนำเสนอต่อหน่วยงานรัฐให้มีการยอมรับอย่างเป็นทางการ

5. หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป้าชุมชน และการใช้ทรัพยากรในป้า รวมทั้งองค์กรพัฒนาเอกชน ควรมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ วางแผนการจัดการป้าร่วมกับชาวบ้าน

สรุป

หมู่บ้านแหลมมะขามเป็นหมู่บ้านกลุ่มแรกๆ ที่ดำเนินการจัดการปายาเลนชุมชน ก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างชาวบ้าน และบุคคล หรือองค์กรภายนอกในการร่วมกันจัดการฟื้นฟูป่ามาพอสมควร ชาวบ้านมีความตื่นตัวสูง มีผู้นำทางความคิด และการจัดการป่าอยู่บ้างพอสมควร และผลจากการดำเนินงานที่ผ่านมาคงใช้วิธีการจัดการแบบ “พื้นบ้าน” โดยอาศัยกลไกทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือที่สำคัญ การจัดการคือจึงเป็นลักษณะ “แนวราบ” มีความอ้อมอ้อม รอมชอมกันค่อนข้างมาก ดังเช่นกรณีขัดแย้งกับโรงงานเผาถ่าน กรณีตัดไม้ในเขตที่คาดว่าเป็นป่าอนุรักษ์ ชุมชนมีกลยุทธ์ในการต่อรองอย่างชำนาญ และบังเกิดผลดีพอสมควร

อย่างไรก็ตาม การจัดการปายาเลนควรต้องศึกษา หาความรู้สมัยใหม่ให้มากขึ้น ประกอบกับ “ภูมิปัญญา” ของชุมชนด้วย จะทำให้เห็นผลประโยชน์และความรู้ชัดเจนขึ้น ควรมีการศึกษาวิจัย โดยชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อหาทางพัฒนาประสิทธิภาพในการจัดการป่าให้ดียิ่งขึ้น และสามารถทำให้เกิด “องค์ความรู้” เป็นระบบ มีประโยชน์กับผู้สนใจทั่วไป รวมทั้งการขยายผลสู่ชุมชนอื่นๆ ด้วยการพัฒนาองค์กรชุมชนให้เข้มแข็งจะเป็นอำนาจในการต่อรองกับส่วนที่เกี่ยวข้องให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่เป็นธรรมและสิทธิอันพึงมี พึงได้ตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้
